UCHWAŁA NR XXVII/185/2021
RADY GMINY PERZÓW

z dnia 28 czerwca 2021 r.

w sprawie „Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Perzów na lata 2021 – 2024”.

Na podstawie art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U z 2021 r., poz. 710) oraz art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tj. Dz. U. z 2020 r., poz. 713, ze zm.), po zaopiniowaniu przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Perzów na lata 2021 – 2024”, w brzmieniu określonym w załączniku do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Perzów.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodniczący Rady Gminy
Perzów

Przemysław Łytka

Załącznik do uchwały Nr XXVII/185/2021
Rady Gminy Perzów
z dnia 28 czerwca 2021 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY PERZÓW

NA LATA 2021 - 2024

SPIS TREŚCI **str.**

Wstęp **3**

1. Położenie i krótka charakterystyka gminy ……. **3**

2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami …….. **6**

3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami ……..……. **6**

4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce …… **8**

5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego **12**

5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami ……..…….…… **12**

5.1.1. Narodowa strategia rozwoju kultury……..……..…….…… **12**

5.1.2. Strategia rozwoju kraju 2020……..……..…….……. **13**

5.1.3. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020…….…….……. **13**

5.1.4. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami…..…….…… **14**

5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu ……..... **17**

5.2.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 ….…….. **17**

5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego..…… **18**

5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego……..... **19**

5.2.4. Program opieki nad zabytkami powiatu kępińskiego ……..... **20**

6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy ……..... **20**

6.1. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków……..……... **20**

6.2. Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków…… ……. **21**

6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków…….…….. **26**

6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)……. **26**

6.5. Zabytki archeologiczne……..... **27**

6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków…..……..... **27**

6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej…..……. **28**

6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i krótką analizą chronologiczną - uwarunkowania fizjograficzne ……. **28**

6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych……..…….. **30**

7.Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego……... **33**

7.1. Uwarunkowania wynikające ze *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy* …….…… **33**

7.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy……..…… **35**

7.3. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i szczególnych zagrożeń……. …….. **35**

7.4. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej…….…….. **36**

8. Charakterystyka i ocena stanu zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków **36**

9. Stan zachowania zabytków ruchomych …… **40**

10. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie ……..……. **42**

11. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami .. **44**

11.1. Gminna ewidencja zabytków……..…… **44**

11.2. Aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i szczególnych zagrożeń……..…….. **46**

11.3. Inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury ……..... **46**

11.4. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków……... **46**

11.5. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego…… **47**

11.6. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp. …….…….. **48**

11.7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami……...……..…… **49**

12. Określenie sposobu realizacji poszczególnych celów gminnego programu opieki nad zabytkami …….. **50**

13. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami ……..…….. **51**

14. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami …..…….. **52**

15. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami …… **53**

Wstęp

Podstawowym założeniem *Programu opieki nad zabytkami dla gminy Perzów na lata 2021-2024* jest ukierunkowanie działań lokalnego samorządu na poprawę stanu zachowania i utrzymania środowiska kulturowego. W ostatnich latach, dla realizacji tego założenia, coraz większy nacisk kładzie się na aktywizację lokalnych środowisk samorządowych. W ramach budowy nowoczesnego oblicza społeczeństwa, dostrzega się potrzebę pogłębiania świadomości społeczeństwa w oparciu o fundamenty miejscowych tradycji kulturowych. Lokalna tradycja jest szczególnie cennym dziedzictwem kulturowym, składa się ze splotu wydarzeń (kontekst dziejowy, historie poszczególnych ludzi, grup społecznych), zachowanych pamiątek (zabytki architektury i budownictwa, zabytki ruchome, zabytki archeologiczne). Miejscowa historia zaś, najczęściej dotycząca poszczególnych rodzin czy niewielkich grup społecznych, przenosi się na dzieje regionu. Opieka nad dziedzictwem kulturowym powinna zatem leżeć u podstaw budowania nowoczesnego społeczeństwa, świadomego swojej przeszłości, która w oczywisty sposób pomaga definiować tożsamość kulturową jako wartościowy składnik struktury współczesnej cywilizacji.

1. Położenie i krótka charakterystyka gminy

Gmina Perzów jest gminą wiejską, położoną w południowej części województwa wielkopolskiego (175 km od Poznania), w zachodniej części powiatu kępińskiego. Ośrodkiem administracyjnym gminy jest położona w jej centralnej części miejscowość Perzów, stanowiąca również centrum życia społeczno-gospodarczego i kulturalnego oraz największy ośrodek osadnictwa zamieszkiwany przez ok. 880 mieszkańców.

Powierzchnia gminy wynosi 75,33 km^2 i zajmuje 12,4% powierzchni powiatu. Użytki rolne zajmują 82,6%, tereny leśne i zadrzewione 9% powierzchni gminy, położone głównie w jej północno-zachodniej części, a wody powierzchniowe tylko 2,2 %. Dominującą funkcją gminy jest rolnictwo.

Według danych GUS z 2019 r. gminę Perzów zamieszkuje 3777 osób, co stanowi 6,7% ludności powiatu, a gęstość zaludnienia wynosi 50 osób/km^2. Sieć osadniczą gminy tworzy 12 wsi, w tym 9 wsi sołeckich: Brzezie, Domasłów, Koza Wielka, Miechów, Perzów, Słupia pod Bralinem, Trębaczów, Turkowy, Zbyczyna.

Gmina Perzów graniczy: od zachodu z gminami Syców i Dziadowa Kłoda administracyjnie należącymi do województwa dolnośląskiego, od strony południowej z gminami Bralin i Rychtal w powiecie kępińskim (województwo wielkopolskie) i gminą Namysłów w województwie opolskim, zaś od strony północnej z gminą Kobyla Góra w powiecie ostrzeszowskim (województwo wielkopolskie).

Układ komunikacyjny gminy tworzą trzy kategorie dróg: droga krajowa S-8 relacji Wrocław - Kępno - Sieradz - do autostrady A1, droga wojewódzka relacji Warszawa - Wrocław, a także licznie rozbudowana sieć dróg powiatowych i gminnych, które umożliwiają dojazd do sąsiednich gmin i większych miast w regionie. Tereny gminne przecina jednotorowa linia kolejowa Nr 181 relacji Oleśnica – Kępno.

Według podziału fizycznogeograficznego (prof. Jerzego Kondrackiego) gmina Perzów jest położona w obszarze Nizin Środkowopolskich, w makroregionie Niziny

Południowowielkopolskiej, w obrębie trzech mezoregionów: Wzgórza Ostrzeszowskie, Wysoczyzna Wieruszowska, Równina Oleśnicka. Jest to obszar o urozmaiconej rzeźbie związanej ze zlodowaceniem środkowopolskim i północnopolskim. Północno-zachodnią część gminy obejmują Wzgórza Ostrzeszowskie, mające charakter wału moreny czołowej z lokalnymi kulminacjami wzniesień - tzw. Gór Kocich - do 225 m n.p.m., który w południowej części przechodzi w strefę Wysoczyzny Wieruszowskiej z charakterystyczną rzeźbą dla wysoczyzny morenowej płaskiej i falistej. Środkową i południową część gminy rozcina Równina Oleśnicka z powierzchnią wysoczyzny moreny płaskiej z niewielkimi wydmami na terenach zalesionych w części zachodniej i szeroką doliną erozyjną Białej i Czarnej Widawy z obniżeniami nieckowatymi. Gmina Perzów położona jest w dorzeczu Odry, w zlewni Czarnej Widawy, która stanowi oś hydrograficzną obszaru.

Najstarsze ślady działalności ludzkiej na terenach zajmowanych obecnie przez Gminę Perzów sięgają epoki kamienia - mezolitu, dokumentują to badania i znaleziska archeologiczne. Większość wsi w gminie posiada średniowieczną metrykę i była zakładana w rozwidleniu rzek. Dokumenty źródłowe sięgają XII wieku, w kronikach biskupstwa wrocławskiego wymienione są miejscowości Turkowy, Trębaczów, Koza Wielka, Słupia pod Bralinem, jako uposażenie biskupów wrocławskich. Przez wieki tereny te znajdowały się pod wpływem różnych państw: polskiego, czeskiego, węgierskiego, austriackiego, pruskiego i niemieckiego. Miejscowości położone między Sycowem a Bralinem należały do dóbr sycowskich, które początkowo połączone były z dobrami bralińskimi i terytorialnie należały do księstwa oleśnickiego. Do 1489 r. władali nimi Piastowie oleśniccy, a po odebraniu tych ziem Konradowi Białemu przez ówczesnego króla Czech i Węgier Macieja Korwina, ziemia sycowska została wydzielona jako własność prywatna. W latach 1489 - 1517 była we władaniu zasłużonego rycerza królewskiego Hansa von Haugwitz, otrzymując status Wolnego Państwa Stanowego Syców, który utrzymała aż do zajęcia tych ziem przez Prusy w 1742 r., kiedy to instytucja państwa stanowego została zniesiona. Wolne państwo znajdowało się we władaniu rodów, kolejno w latach: 1517 - 1529 r. - Leo von Rozmital und Blatna, 1529 - 1570/71 r. - von Maltzan, 1570/71 - 1592 r. - von Braun, 1592 - 1711 r. - von Dohna, w latach 1711 - 1719 z powodu sporu o sukcesje ziemia sycowska znajduje się pod zarządem urzędu cesarskiego, a od 1719 do 1734 r. włada nią pruska gałąź rodu von Dohna. Od roku 1734 r. właścicielem zostaje graf Ernst Johann von Biron, który w 1737 r. otrzymał godność księcia Kurlandii i Semigalii. Jego potomkowie byli właścicielami tych ziem aż do II wojny światowej. Oni też rozpoczęli wykup poszczególnych majątków na własność i zakończyli ten proces w 2 poł. XIX w.

Po I wojnie światowej, w 1920 r., część dóbr, które obejmowały również obecne tereny gminy Perzów, znalazła się w granicach państwa polskiego, w powiecie kępińskim. Ich administrację prowadziła Dyrekcja Dóbr Księcia Birona von Curland w Berlinie. W roku 1935 Bank Rolny przeprowadził reformę rolną i rozparcelował niektóre majątki, tworząc niewielkie kolonie np. Domasłów Szczęście.

W okresie okupacji hitlerowskiej mieszkańcy gminy byli represjonowani, wielu oddało życie w walce z hitlerowskim najeźdźcą. Szerzyły się aresztowania, wysiedlenia, egzekucje, wywózki do obozów koncentracyjnych, w których życie męczeńską śmiercią straciło wielu mieszkańców gminy. Po wyzwoleniu przez wojska radzieckie rozpoczął się

nowy etap przemian społeczno-gospodarczych.

W latach 1975-1998 gmina administracyjnie należała do województwa kaliskiego. Po ostatniej reformie przeprowadzonej w 1998 r., gmina Perzów leży w granicach województwa wielkopolskiego.

Na przestrzeni wieków w Gminie Perzów wykształcono dorobek kultury materialnej, którego zasoby przetrwały do czasów obecnych i są wyrazem troski władz samorządowych, aby poznały je kolejne pokolenia.

2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Nadrzędnym celem Programu opieki nad zabytkami gminy Perzów na lata 2021-2024 jest ukierunkowanie działań samorządu gminnego na poprawę stanu zachowania i utrzymania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy. Szczegółowe cele wynikają z art. 87, ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 2021 r., poz. 710).

Cele te określone zostały następująco:

1) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
3) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
4) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
5) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
6) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

1) Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tj. Dz. U. z 2020 r., poz. 713, ze zm.).

   Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. sprawy kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2) Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r., poz. 710), która nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia :

   a) prawo utworzenia przez radę gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii konserwatora

zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16),

b) obowiązek uwzględniania w strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 18 i 19),
c) obowiązek uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20),
d) obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22, ust. 4),
e) przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem oraz powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32, ust.1, pkt 3 i ust. 2),
f) przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33, ust. 1 i 2),
g) sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego gmina posiada tytuł prawny (art. 71, ust. 1 i 2)
h) prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętych uchwałach, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 81),
i) obowiązek sporządzenia przez wójta gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87, ust.1).
j) obowiązek sporządzenia i przedstawienia radzie gminy sprawozdania z realizacji programu (art. 87, ust. 5).

4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawarte zostały w szeregu dokumentach:

1) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zmianami)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Zgodnie z art. 5, art. 6 ust. 1 Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego, zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju oraz stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa art. 86 ustawy.

2) Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 2021 r., poz. 710)

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w kraju, określa politykę zarządzania zabytkami, wyznacza główne zadania państwa i właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony i opieki nad zabytkami, zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, formy ochrony zabytków.

Ochrona zabytków (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu m.in.:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków, ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi za granicę.

W art. 5 zdefiniowane zostało pojęcie opieki nad zabytkami, która sprawowana jest przez właściciela lub posiadacza zabytku. Polega ona w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku wraz z jego otoczeniem w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ze względu na bardzo zróżnicowany charakter obiektów, które mogą być zabytkami, w art. 6 przedstawiono przykładowe wyliczenie z podziałem na zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności: krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiałami bibliotecznymi, instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, reliktami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa wyróżnia (w art. 7) następujące formy ochrony:
1) wpis do rejestru zabytków,
2) uznanie za pomnik historii,
3) utworzenie parku kulturowego,
4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

3) Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r., poz. 713)

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. sprawy kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

4) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tj. Dz. U. z 2020 r. poz. 1219, ze zm.)

Ustawa określa, że przy sporządzaniu prognozy oddziaływania na środowisko należy dokonać analizy i oceny oddziaływania m.in. na obiekty zabytkowe. W przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia obszary mające znaczenie dla dziedzictwa kulturowego.

5) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2020 r., poz. 293, ze zm.)

Zapisy ustawy określają, iż podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego należy uwzględnić obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ustawa nakłada na samorządy obowiązek zawiadomienia konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studium i planów zagospodarowania przestrzennego, uwzględnienia wniosków konserwatorskich oraz uzgodnienia dokumentów.

6) Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tj. Dz. U. z 2020 r. poz. 55, ze zm.)

Zgodnie z art. 83 a, ust. 1 ustawy, zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków -

wojewódzki konserwator zabytków.

7) Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tj. Dz. U. z 2020 r., poz. 1990, ze zm.)

Ustawa określa (w art. 13, ust.4), iż pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, stanowiącej własność jednostki samorządu terytorialnego i Skarbu Państwa (za wyjątkiem nieruchomości będących we władaniu Agencji Nieruchomości Rolnych). W myśl art.13, ust.5 sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek również wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Zgodnie z art. 29, jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z niej, można nałożyć na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej obiektów zabytkowych. Przy sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, ustaloną cenę obniża się o 50 % (art. 68). Właściwy organ, może za zgodą odpowiednio wojewody, rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę.

8) Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (tj. Dz. U. Nr z 2020 r., poz. 1333, ze zm.)

– Art. 5 ust. 1, pkt 7 oraz ust. 2.

Obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz utrzymywać w należytym stanie technicznym i estetycznym, nie dopuszczając do nadmiernego pogorszenia jego właściwości użytkowych i sprawności technicznej, w szczególności w zakresie związanym z wymaganiami ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

– Art. 30 ust. 2.

Do zgłoszenia robót budowlanych należy dołączyć, w zależności od potrzeb, pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków.

– Art. 30 ust. 7.

Właściwy organ może nałożyć, w drodze decyzji, obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robot budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

– Art. 39 ustawy określa, iż:

a) prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia konserwatora zabytków,
b) pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleniu

tego obiektu z rejestru zabytków,

c) w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

5.1.1. Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004-2013 wraz z uzupełnieniem na lata 2004-2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21.09.2004 r.)

Głównym celem strategicznym jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturowego regionów w Polsce poprzez m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywną ochronę zabytków. Wśród kierunków działań wymieniono kompleksową rewaloryzację obiektów zabytkowych, ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, społeczne, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, promocję potencjału kulturowego regionów.

Instrumentem realizacji strategii jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego". Wśród najważniejszych celów strategicznych państwa z sferze ochrony zabytków wymieniono:

- przygotowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami,

- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa,

- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służb konserwatorskich,

- intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zachowania zabytków nieruchomych.

5.1.2. Strategia rozwoju kraju 2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 25.09.2012 r.)

Strategia rozwoju kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo, zakłada poprawę dostępu do wiedzy o dziedzictwie kulturowym, a w efekcie wzrost świadomości społecznej w związku z postulowanym upowszechnieniem wykorzystania technologii cyfrowych. Wprowadzeniu odpowiednich standardów świadczenia usług publicznych oraz zwiększeniu ich dostępności służyć będzie szersze i bardziej kompleksowe wykorzystanie technologii informatycznych i komunikacyjnych oraz rozwój niezbędnej do tego infrastruktury, w tym usług kulturalnych (digitalizacja zasobów kultury i dziedzictwa narodowego).

Działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego są również ważnym czynnikiem rozwoju i podnoszenia atrakcyjności miast, wpływają na budowanie silnej pozycji ośrodków miejskich.

5.1.3. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 26.03.2013 r.)

Głównym celem *Strategii rozwoju kapitału społecznego* jest wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju. Głównemu celowi przyporządkowano cztery cele szczegółowe, wśród których czwarty, „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego", priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej" odnieść można do ochrony dziedzictwa kulturowego. Wśród kierunków działań wymienia się:
- tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym,
- ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu,
- digitalizację, cyfrową rekonstrukcję i udostępnianie dóbr kultury.

W *Strategii* podnosi się również kwestię aktywnego udziału społeczeństwa w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

5.1.4. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2021 przyjęty został Uchwałą Rady Ministrów Nr 82/2019 z dnia 13.08.2019 r.

Program jest głównym dokumentem, określającym cele administracji rządowej, podległych służb i instytucji w zakresie opieki nad zabytkami wraz z określeniem środków do realizacji wyznaczonych celów.

Głównym celem obecnego programu jest „Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami" , który będzie realizowany przez trzy cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania. Pierwszym celem jest optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, realizowana poprzez wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym i centralnym. Drugim celem jest wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami poprzez merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami oraz podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego. Trzecim zaś celem jest budowa świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego realizowana poprzez upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości oraz tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

Kierunki działania dla celów szczegółowych programu:

1) Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego,
   a) wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym:
      – szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarzadzania dziedzictwem kulturowym,
      – budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym : rozbudowa portalu internetowego

http://samorzad.ni.pl.

- merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach: realizacja czterech kierunków interwencji:
    - stworzenie w wybranych oddziałach terenowych Narodowego Instytutu Dziedzictwa centrów kompetencji ds. uwzględniania dziedzictwa kulturowego w procesach rewitalizacyjnych,
    - szkolenia przedstawicieli wybranych gmin prowadzących lub planujących rewitalizację zasobu dziedzictwa kulturowego,
    - wsparcie gmin tworzących lub aktualizujących gminne programy rewitalizacji zasobu dziedzictwa kulturowego lub zmieniających podstawę prawną prowadzonej rewitalizacji z lokalnych programów rozwoju na gminne programy rewitalizacji przez wspólne prowadzenie procesu identyfikacji dziedzictwa, szacowanie jego wartości i wskazanie właściwych sposobów jego ochrony i zagospodarowania w procesach rewitalizacyjnych,
    - konkurs „Twój dom – dialog z tradycją, którego celem będzie znalezienie i popularyzacja nowych wzorców zabudowy jednorodzinnej w celu kontynuacji i nawiązania do form tradycyjnego budownictwa,
- konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programu opieki nad zabytkami

b) wzmacnianie systemu na poziomie centralnym:

- wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich,
- ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich, w tym opracowanie standardów dostępności zabytków dla osób z niepełnosprawnościami,
- wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego w trzech aspektach:
    - wypracowanie zaleceń dotyczących waloryzacji zabytków i dokumentacji wartości zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz włączenie do zbioru kart ewidencyjnych informacji o wartościach i ich materialnych nośnikach dla wybranych zabytków,
    - stworzenie cyfrowego repozytorium dokumentacji rejestru zabytków, obejmującego zabytki nieruchome, ruchome oraz archeologiczne,
    - uzupełnienie oraz ujednolicenie systemów ewidencyjnych zabytków archeologicznych oraz wzmocnienie ochrony opieki nad nimi,
- powołanie Centrum Architektury Drewnianej w celu utworzenia punktu kontaktowego dla opiekunów wspierających architekturę i budownictwo drewniane. Działalność centrum opierać się będzie na tworzeniu poradników i podręczników dobrych praktyk dla właścicieli i opiekunów zabytków architektury

oraz budownictwa drewnianego, organizowaniu szkoleń oraz kursów.

2) Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami:

   a) merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami:

      – upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych; internetowa baza standardów, zaleceń i wytycznych konserwatorskich dotyczących działań i prac przy różnych kategoriach zabytków, a także dostępność zabytków dla osób z niepełnosprawnościami,

   b) podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego :

      – podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje (szkolenia dla policjantów w zakresie przeciwdziałania przestępstwom przeciw zabytkom, we współpracy z wyspecjalizowanymi instytucjami kultury zajmującymi się ochroną dziedzictwa kulturowego.

3) Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego:

   a) upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości :

      – kampania społeczno – edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami,

      – tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; materiały edukacyjne dla szkół oraz prowadzenie warsztatów edukacyjnych dla młodzieży,

   b) tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami:

      – program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzacji i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowanie świadomości lokalnej, a także włączenie społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

Realizacja Programu 2019-2022 będzie prowadzona w ramach środków finansowych pochodzących z budżetu państwa w wysokości 25 617 089,00 zł

Koordynatorem Programu jest Dyrektor Narodowego Instytutu Dziedzictwa, który został powołany przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Koordynator programu oraz jego zespół ponosi odpowiedzialność za realizację programu.

Obok Narodowego Instytutu Dziedzictwa podmiotami odpowiedzialnymi za realizację programu są: wojewódzcy konserwatorzy zabytków z obsługującymi ich urzędami, dyrektorzy urzędów morskich z obsługującymi ich urzędami, Narodowe Muzeum Morskie w Gdańsku oraz inne podmioty angażowane w miarę potrzeby do wykonania konkretnych zadań niezbędnych do realizacji Programu 2019 – 2022, pod warunkiem, że koszty ich zaangażowania nie spowodują przekroczenia ustalonego budżetu programu.

Rada Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego jest organem wspomagającym zarządzanie i koordynację programu.

5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

5.2.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku

Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku została przyjęta Uchwałą Nr XVI/287/20 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 stycznia 2020 roku.

Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku określa kierunki, cele i uwarunkowania rozwoju województwa. Wytyczne ze strategii stanowią podstawę konstrukcji planu zagospodarowania przestrzennego, dzięki czemu stają się one czynnikiem determinującym również zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego i przyrodniczego.

Strategia wyróżnia 4 cele strategiczne, w ramach których wskazano 11 celów operacyjnych:

1. Wzrost gospodarczy Wielkopolski bazujący na wiedzy swoich mieszkańców.
   1.1. Zwiększenie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu.
   1.2. Wzrost aktywności zawodowej i utrzymanie wysokiej jakości zatrudnienia.
   1.3. Wzrost i poprawa wykorzystania kapitału ludzkiego na rynku pracy.
2. Rozwój społeczny Wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu.
   2.1. Rozwój Wielkopolski świadomy demograficznie.
   2.2. Przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniom.
   2.3. Rozwój kapitału społecznego i kulturowego regionu.
3. Rozwój infrastruktury z poszanowaniem środowiska przyrodniczego Wielkopolski
   3.1. Poprawa dostępności i spójności komunikacyjnej województwa.
   3.2. Poprawa stanu oraz ochrona środowiska przyrodniczego Wielkopolski.
   3.3. Zwiększenie bezpieczeństwa efektywności energetycznej.
4. Wzrost skuteczności wielkopolskich instytucji i sprawności zarządzania regionem
   4.1. Rozwój zdolności zarządczych i świadczenia usług.
   4.2. Wzmocnienie mechanizmów koordynacji i rozwoju.

Z perspektywy ochrony zabytków szczególnie istotnymi są cele 2.3 - Rozwój kapitału społecznego i kulturowego regionu oraz 3.2. - Poprawa stanu oraz ochrona środowiska przyrodniczego Wielkopolski.

Nacisk na wykorzystanie dziedzictwa kulturowego wielkopolski przyczyni się nie tylko do zachowania i utrzymania istniejących zabytków, ale także do zwiększenia udziału mieszkańców regionu w kulturze, zarówno w sferze turystycznej jak i inwestycyjnej. Natomiast ochrona cennych przyrodniczo obszarów Wielkopolski pomoże w zachowaniu

krajobrazu kulturowego np. w postacie parków należących do zespołów dworskich.

5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego przyjęty został przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr V/70/19 z dnia 25 marca 2019 roku.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego jest jednym z trzech dokumentów – obok Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 r. i Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego, które współdecydują o przyszłości regionu. Plan zawiera wskazania dla działań w przestrzeni, których realizacja jest wypełnieniem zadań określonych przez Strategię. Stanowi też ważne źródło informacji dla podejmowania decyzji planistycznych i inwestycyjnych, opartych o priorytety programów operacyjnych.

Najważniejsze nurty działania, mające na celu osiągnięcie optymalnego stanu środowiska kulturowego to: ochrona istniejących zasobów materialnych i duchowych, kreowanie nowych jakości w obrębie poszczególnych dziedzin składających się na kulturę, a zwłaszcza kreowanie nowej jakości przestrzeni, kształtowanie świadomości – upowszechnianie wiedzy o środowisku kulturowym Wielkopolski wśród mieszkańców regionu, kraju i za granicą.

W Planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego, szczególne znaczenie ma ochrona obszarowa, a więc ochrona całych układów przestrzennych miast i wsi, ochrona krajobrazów kulturowych w parkach kulturowych i w strefach kulturotwórczych, szlaków kulturowych oraz pojedynczych obiektów.

Najważniejsze działania w ramach ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego w ramach planowania przestrzennego to: zwiększenie nakładów na ochronę dziedzictwa kulturowego, zarówno w budżecie państwa, jak i w budżetach samorządowych, wpisanie do rejestru zabytków wszystkich zachowanych założeń i układów urbanistycznych, poszerzenie ewidencji zasobów dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego. Konieczne jest umożliwienie publicznego dostępu do ewidencji w formie elektronicznej, dalsze prowadzenie archeologicznych badań osadniczych, wzbogacanie dokumentacji dotyczącej obiektów dziedzictwa kulturowego, w szczególności: opisów, szkiców, map i opracowań obiektów oraz digitalizacji danych i ich udostępnianie w formie elektronicznej, promocja szlaków kulturowych, parków kulturowych, pomników historii, a także obiektów wpisanych na listy dziedzictwa europejskiego, podnoszenie wizerunku województwa jako produktu turystycznego, poprzez prawidłową informację turystyczną w celu dotarcia do określonych atrakcji turystycznych.

5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego

Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2017-2020 przyjęty został Uchwałą Nr XXXVIII/901/17 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 listopada 2017 roku.

Głównym zamierzeniem "Programu opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2017-2020" jest określenie warunków organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach Samorządu Województwa Wielkopolskiego, służących polepszeniu stanu zachowania zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu kulturowego Wielkopolski. Celem działania Samorządu Województwa jest zharmonizowanie polityki ochrony przestrzeni kulturowej z polityką rozwoju regionalnego i strategią zrównoważonego zagospodarowania województwa. Prowadzenie spójnej polityki i zintegrowanej ochrony dziedzictwa kulturowego oraz współdziałanie wszystkich szczebli jednostek samorządu terytorialnego w województwie z instytucjami rządowymi i organizacjami pozarządowymi, podmiotami gospodarczymi, posiadaczami i użytkownikami zabytków umożliwi osiągnięcie wyznaczonych celów i zamierzeń określonych w dokumencie programowym.

„Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2017-2020" stanowi kontynuację „Programu opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2013-2016". Realizacja wcześniejszych programów wykazuje, iż dzięki dotacjom z budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego oraz wysiłkowi właścicieli coraz więcej obiektów zabytkowych zostaje poddanych pracom remontowym i konserwatorskim, stając się wyróżnikami przestrzennymi w lokalnym krajobrazie.

5.2.4. Program opieki nad zabytkami powiatu kępińskiego

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Kępińskiego na lata 2017-2020 przyjęty został Uchwałą Nr XXIX/172/17 Rady Powiatu Kępińskiego z dnia 24 marca 2017 roku.
Program stanowi podwalinę współpracy między samorządem powiatowym, samorządami gminnymi, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

W programie przyjęto zadania należące z mocy ustawy do obowiązków powiatu, między innymi opieki nad zabytkami do których powiat posiada tytuł prawny oraz zarysowano ogólną politykę powiatu w dziedzinie opieki nad zabytkami, nie naruszając przy tym kompetencji poszczególnych gmin i praw właścicieli.

6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Perzów

6.1. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków

Do najcenniejszych zabytków na terenie gminy wpisanych do rejestru zabytków należą:

DOMASŁÓW

- DZWONNICA, drew., ok. poł. XIX w.:
  - Rejestr zabytków nr 675/A z dnia 14.07.1969 r.

KOZA WIELKA

- KOŚCIÓŁ FIL. P.W. ŚŚ. FILIPA I JAKUBA, drew., XVII/XVIII w.:
  - Rejestr zabytków kl.III-885/9/61 z dnia 27.12.1961 r

SŁUPIA POD BRALINEM

- KOŚCIÓŁ PAR. PW. ŚW. ANDRZEJAAP, drew., 1651 r., rozbud. 1911 r.:
  - *Rejestr zabytków nr kl. III-885/25/61 z dnia 27.12.1961 r.*

TRĘBACZÓW

- KOŚCIÓŁ PAR. P.W. WNIEBOWZIĘCIA NMP, mur., 1777 r.:
  - Rejestr zabytków nr kl. III-885/28/61 z dnia 27.12.1961 r.

TURKOWY

- ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. DZIESIĘCIU TYSIĘCY MĘCZENNIKÓW:
  - Rejestr zabytków nr 288/Wlkp/A z dnia 17.03.2006 r.
    a. kościół, mur, 1822 r., rozbud., 1859 r., 1913 r.
    b. ogrodzenie z bramą, mur., 1913 r.
    c. cmentarz przykościelny, XIX w., 1913 r.

Wyżej wymienione zabytki znajdują się również w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków.

6.2. Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków

DOMASŁÓW

- ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. PW. ŚW. IDZIEGO:
  a. kościół, mur., 1923 r.,
  b. plebania nr 84, mur., I. 30 XX w.,
  c. cmentarz przykościelny, XIX w.
- DZWONNICA, drew., ok. poł. XIX w.
- SZKOŁA, mur., po 1910 r.
- ZESPÓŁ FOLWARCZNY:
  a. czworak nr 77, mur., 2 poł. XIX w.,
  b. obora, mur., k. XIX w.
- DOM NR 64, mur., 2 poł. XIX w.

DOMASŁÓW SZCZĘŚCIE

- DWOREK, ob. dom nr 1, mur., 1936 r.

GĘSIA GÓRKA

- ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

a. budynek mieszkalno-administracyjny, ob. mieszkalny nr 1, mur., ok. 1900 r.,
b. stajnia i stodoła, mur., ok. 1890 r.,
c. pozostałości cegielni (komin), mur., ok. 1890 r.

KOZA WIELKA

- ZESPÓŁ KOŚCIOŁA FIL. P.W. ŚŚ. FILIPA I JAKUBA:
  a. kościół, drew., XVII/XVIII w.,
  b. krzyż, mur., 1901 r.,
  c. cmentarz przykościelny, XVII/XVIII w.
- SZKOŁA, ob. dom nr 19, mur., ok. 1895 r.
- DOM NR 14, mur., I. 30 XX w.
- DOM NR 18, mur., 1914 r.
- DOM NR 20, mur., I. 30 XX w.
- DOM NR 28, mur., 1 ćw. XX w.

MIECHÓW

- ZESPÓŁ BUDYNKÓW CELNYCH, ob. zagroda nr 80:
  a. budynek urzędu celnego, ob. dom, mur., 1924 r.,
  b. budynek gospodarczy, mur., 1924 r.
- ZAJAZD, ob. dom nr 34 A, mur., 2 poł. XIX w.
- ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY:
  a. dwór, ob. szkoła nr 56, mur., 4 ćw. XIX w.
  b. obora z częścią mieszkalną nr 70, ok. 1890 r.,
  c. stodoła z magazynem, nr 75, mur., ok. 1890 r.,
  d. park, 2 poł. XIX w.

PERZÓW

- KRZYŻ PRZYDROŻNY Z FIGURĄ CHRYSTUSA, mur., pocz. XX w.
- SZKOŁA, ob. dom nr 74, mur., 1909 r., 1937-1938 r.
- BUDYNEK STACJI KOLEJOWEJ I SPEDYCJI, mur., ok. 1890 r. ZAJAZD, ob. dom nr 14, mur., I. 30 XX w.
- ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY:
  a. dwór, ob. dom nr 50, mur., 4 ćw. XIX w.,
  b. dom pracowników folwarku nr 64, mur., k. XIX w.,
  c. chlewnia, ob. budynek gospodarczy, mur., k. XIX w.,
  d. gorzelnia, ob. mleczarnia, mur., k. XIX w.,
  e. spichlerz, mur., k. XIX w.,

f. stodoła, mur., k. XIX w.,
g. stodoła, mur., k. XIX w.,
h. obora, mur., k. XIX w.,
i. brama i ogrodzenie, mur., 4 ćw. XIX w.,
j. park, 4 ćw. XIX w,

- DOM NR 10, mur., po 1910 r.
- DOM NR 73, mur., 4 ćw. XIX w.

SŁUPIA POD BRALINEM

- ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. AN DRZE JA APOSTOŁA
  a. kościół, drew., 2 poł. XVII w., rozbud. 1911 r.,
  b. krzyż, mur., pocz. XX w.
- KAPLICZKA PRZYDROŻNA (obok nr 36), mur, 1 ćw. XX w.
- CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI, 1 ćw. XX w.
- DWÓR, ob. dom nr 74, mur., 4 ćw. XIX w.
- DOM NR 4, mur., 2 ćw. XX w.
- DOM, ob. plebania nr 5, mur., 2 ćw. XX w.
- DOM NR 8, mur., 1 ćw. XX w.
- DOM NR 9, mur., 1 ćw. XX w.
- DOM NR 17, mur., I. 30 XX w.
- DOM NR 20, mur., I. 30 XX w.
- DOM NR 21, mur., I. 20 XX w.
- DOM NR 24, mur., к. XIX w.
- DOM NR 25, mur., 1 ćw. XX w.
- DOM NR 42, mur., I. 30 XX w.
- DOM NR 46, mur., 1914 r.
- ZAGRODA NR 54:
  a. dom, mur., 1 ćw. XX w.,
  b. obora, mur., 1914 r.
- DOM NR 58, mur., 1 ćw. XX w.
- DOM NR 64, mur., 1 ćw. XX w.
- DOM NR 68, mur., 1914 r.
- DOM NR 76, mur., ok. 1900 r.
- DOM NR 77, mur., ok. 1900 r.
- DOM NR 78, mur., ok. 1900 r.
- DOM NR 79, mur., ok. 1910 r.
- DOM NR 80, mur., 1926 r.
- DOM NR 82, mur., ok. 1910 r.
- DOM NR 84, mur., ok. 1910 r.
- DOM NR 85, mur., ok. 1890 r.
- KOPIEC PODWORSKI OTOCZONY FOSĄ.

TRĘBACZÓW

- ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR P.W. WNIEBOWZIĘCIA NMP:
  a. kościół, mur., 1777 r.,
  b. krzyż, piaskowiec, pocz. XX w.,
  c. kostnica, szach., ok. 1900 r.,
  d. plebania nr 31, mur., 1909 r.,
  e. obora, mur., k. XIX w.,
  f. cmentarz przykościelny, XVIII w.
- KAPLICZKA obok nr 128, mur., k. XIX w.

- ZESPÓŁ CMENTARZA EWANGELICKIEGO:
  a. cmentarz, 1906 r.,
  b. kaplica, mur., 1906 r.
- ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY:
  a. dwór nr 17, mur., 4 ćw. XIX w.,
  b. obora, mur., k. XIX w.,
  c. ogrodzenie, mur., k. XIX w.
- DOM NR 20, drew., I. 40 XX w.
- DOM NR 21/22, mur., 1885 r.
- DOM NR 114, mur., 1914 r.
- DOM NR 116, mur., 1928 r.
- DOM NR 128, mur., 1888 r.
- DOM NR 138, mur., I. 20 XX w.

TRĘBACZÓW LIGOTA

- STODOŁA FOLWARCZNA, ob. budynek wielofunkcyjny, mur., XIX/XX w.

TURKOWY

- ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. DZIESIĘCIU TYSIĘCY MĘCZENNIKÓW:
  a. kościół, mur., 1822 r., rozbud., 1871 r., 1913 r.
  b. plebania nr 2, mur., 1859 r.,
  c. organistówka, ob. dom parafialny nr 1, mur., po 1910 r.,
  d. krzyż, mur., 1895 r.,
  e. brama i ogrodzenie, mur., 1 poł. XIX w., 1913 r,
  f. cmentarz przykościelny, 1913 r.
- KAPLICZKA PRZYDROŻNA (obok nr 6), mur, po 1910 r.
- KAPLICZKA PRZYDROŻNA (obok nr 47), mur., po 1910 r.
- KRZYŻ PRZYDROŻNY (obok nr 64), mur., po 1910 r.

- DOM NR 3, mur., po 1900 r.
- DOM NR 7, mur., 1 ćw. XX w.
- DOM NR 8, mur., k. XIX w.
- DOM NR 9, mur., 1 ćw. XX w.
- DOM NR 10, mur., k. XIX w.
- DOM NR 17, mur., k. XIX w.
- DOM NR 19, mur., k. XIX w.
- DOM NR 23, mur., 1899 r.
- DOM NR 42, mur., k. XIX w.
- DOM NR 44, mur., ok. 1900 r.
- DOM NR 45, mur., ok. 1890 r.
- DOM NR 46, mur., k. XIX w.
- DOM NR 47, mur., k. XIX w.
- DOM NR 49, mur., ok. 1910 r.
- DOM NR 53, mur., ok. 1910 r.
- DOM NR 54, mur., ok. 1926 r.
- DOM NR 77, mur., ok. 1926 r.
- DOM NR 81, mur., 1 ćw. XX w.
- DOM NR 88, mur., 1 ćw. XX w.
- MŁYN, ob. dom, mur., ok. 1910 r.

ZBYCZYNA

- ZESPÓŁ FOLWARCZNY:
  a. rządcówka nr 12, mur., ok. 1900 r.,
  b. dom mieszkalny nr 10, mur., k. XIX w.,
  c. obora, mur., k. XIX w.
  d. stodoła i spichlerz, mur., k. XIX w.

Gminna ewidencja zabytków jest w miarę potrzeb aktualizowana.

6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Perzów do rejestru zabytków ruchomych wpisane są cztery zespoły zabytków, stanowiących wyposażenie obiektów sakralnych :

1) W kościele par. p.w. św. Andrzeja Ap. w Słupi pod Bralinem do rejestru zabytków wpisane zostało barokowe i rokokowe wyposażenie (6 pozycji) pod nr 225/B – na podstawie decyzji z dnia 24 maja 1972 r.
2) Z wyposażenia kościoła par. p.w. Wniebowzięcia NMP w Trębaczowie do rejestru zabytków pod nr 228/B – na podstawie decyzji z dnia 24 maja 1972 r. wpisano obiekty barokowe i późnobarokowe (15 pozycji).
3) Na zespół 10 zabytków ruchomych stanowiących wyposażenie kościoła par. p.w. Dziesięciu Tysięcy Męczenników w miejscowości Turkowy, wpisanych do rejestru

zabytków pod nr 230/B – decyzją z dnia 24 maja 1972 r., składają się m.in. ołtarze, ambona, chrzcielnica, chór muzyczny, konfesjonał.

4) Wyposażenie kościoła fil. p.w. śś. Filipa i Jakuba Ap. w Kozie Wielkiej, na które składają się m.in. klasycystyczne ołtarze i ambona oraz chór muzyczny z płaskorzeźbami (5 pozycji) wpisane zostało do rejestru zabytków pod nr 213/B – na podstawie decyzji z dnia 22 maja 1972 r.

6.4. Krajobraz kulturowy - obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)

Na terenie gminy Perzów nie występują układy urbanistyczne i ruralistyczne wpisane do rejestru zabytków. Nie utworzono też parków kulturowych.

6.5. Zabytki archeologiczne

Zabytki archeologiczne są częścią dziedzictwa kulturowego. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. 96.120.564 z dnia 9 października 1996 r.) uznaje je jako źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych". Zgodnie z definicją zastosowaną w ustawie o ochronie i opiece nad zabytkami zabytek archeologiczny, to zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art.3 pkt 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23.07.2003r. - tj. Dz. U. z 2021 r., poz. 710).

Dziedzictwo archeologiczne jest bogactwem kulturowym pozostawionym nam przez przeszłe pokolenia ludzkości, które zamieszkiwały dawniej naszą planetę. Składają się na nie wszelkie materialne ślady ludzkiej egzystencji pozostawione na ziemi, pod ziemią czy w wodzie. Mogą one mieć postać opuszczonych budowli i ich pozostałości, urządzeń osadniczych (np. palenisk, pieców garncarskich, studni, jam zasobowych), cmentarzysk, pól bitewnych, miejsc kultu i warstw ziemi powstałych w wyniku działalności człowieka wraz z wszelkimi przedmiotami z nimi związanymi. Źródła archeologiczne stanowią nieodnawialny depozyt przekazany nam przez przeszłe pokolenia, depozyt, który jesteśmy zobowiązani chronić, mądrze i oszczędnie wykorzystywać dla dobra ogółu i w możliwie jak najmniej uszczuplonym stanie przekazać przyszłym pokoleniom. Zachowanie dziedzictwa archeologicznego jest ważne dla wszystkich: dla naukowców (archeologów), którzy badając je odtwarzają przeszłość; dla turystów, którzy czerpią wrażenia kontaktu z przeszłością odwiedzając udostępnione do zwiedzania stanowiska archeologiczne, dla młodzieży szkolnej, która zyskuje zrozumienie dziejów ludzkości odwiedzając wystawy muzealne, dla wszystkich, którym dziedzictwo archeologiczne dostarcza odczucia posiadania głębokich korzeni naszej obecnej kultury, którzy z dziedzictwa archeologicznego czerpią poczucie swojej tożsamości kulturowej i związku emocjonalnego z danym miejscem lub regionem.

6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Perzów znajduje się jedno stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. Jest to kopiec podworski (tzw. grodzisko stożkowate) otoczony fosą wraz ze strefą ochrony konserwatorskiej w miejscowości Słupia p/Bralinem. Został on wpisany do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego pod numerem rejestru 764/A dnia 31.12.1998 roku, a w związku z reformą administracyjną państwa i utworzeniem dnia 01.01.1999 roku województwa wielkopolskiego został wpisany do księgi C rejestru zabytków województwa wielkopolskiego pod nr rej. 448/Wlkp/C dnia 05.02.2013 roku.

6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej

Na terenie gminy Perzów zewidencjonowano 1 stanowisko archeologiczne o własnej formie krajobrazowej. Jest to wyżej wymieniony kopiec podworski (tzw. grodzisko stożkowate) w miejscowości Słupia p/Bralinem (st. 31).

6.5.3. Zestawienie stanowisk archeologicznych zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytków, łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną (opis koncentracji stanowisk archeologicznych - uwarunkowania fizjograficzne)

Obszar gminy Perzów został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) w latach 70., 80. i 90. XX wieku. AZP to program badawczy obejmujący swym zasięgiem terytorium całej Polski. Pozwala na dokładne rozpoznanie zasobów archeologicznych. W swych założeniach obejmuje bowiem kilka etapów badawczych: 1. kwerendę archiwalną w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, 2. badania powierzchniowe.

Należy jednak pamiętać, że baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań czy też weryfikacji badań wcześniejszych.

W związku z powyższym dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Poniżej zaprezentowano tabelkę prezentującą zasoby dziedzictwa archeologicznego z terenu gminy Perzów. Dotychczas na omawianym terenie zewidencjonowano 102 stanowiska archeologiczne. Są to przede wszystkim osady ludności kultury łużyckiej i ludności kultury przeworskiej oraz z okresu wczesnego średniowiecza:

stanowiska o własnej formie krajobrazowej			*Cmentarzyska płaskie*	*cmentarzyska kurhanowe*	*osady*	*ślady osadnicze*	*skarby*	*ogółem*
dwory	*grodziska*	*Fortyfikacje ziemne*						
0	1	0	0	0	15	86	0	102

Źródło: Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Perzów, zatwierdzone Uchwałą nr XXVIII/136/2012 Rady Gminy w Perzowie z dnia 28 grudnia 2012 roku.

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz przemysłowych na jego terenie, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z właściwym miejscowo konserwatorem zabytków.

W przypadku stanowisk archeologicznych niewpisanych do rejestru zabytków wszelkie prowadzone na nich prace związane z naruszeniem stratygrafii uwarstwień ziemnych trzeba uzgadniać z właściwym miejscowo konserwatorem zabytków.

Według fizyczno-geograficznej regionalizacji Polski gmina Perzów położona jest w trzech mezoregionach: Wzgórza Ostrzeszowskie, Wysoczyzna Wieruszowska i Równina Oleśnicka.

Obszar gminy położony jest w południowej części Niziny Wielkopolskiej. Wzgórza Ostrzeszowskie obejmują północno-zachodnią część gminy i mają charakter wału moreny czołowej. Powierzchnia wału jest pofałdowana z lokalnymi kulminacjami i szeregiem niewielkich dolin o charakterze nieckowatym. Najwyższe wzniesienia mają wartość 225,0 m n.p.m. Spadki zróżnicowane w przedziale 2-8%, lokalnie 10-15%. Na południe od wymienionych wzniesień występuje rozległa powierzchnia nieznacznie opadająca w kierunku południowym. Jest to powierzchnia wysoczyzny morenowej płaskiej i falistej. Taką rzeźbę posiada Wysoczyzna Wieruszowska. Równina Oleśnicka obejmuje południową i środkową część gminy. Jest to wysoczyzna morenowa płaska o deniwelacjach nie przekraczających 10 m, której rzeźbę miejscami w części zachodniej urozmaicają niewielkie wydmy występujące na terenach zalesionych. Formy dolinne to dolina Białej i Czarnej Widawy tworzące miejscami rozległe nieckowate obniżenia. Mniejsze boczne doliny to formy nieckowate o niewielkiej głębokości i nieznacznym wcięciu w powierzchnię wysoczyzny. Około 10% powierzchni gminy na północy w obrębie wsi Słupia pod Bralinem - Koza Wielka stanowi strefa pagórków czołowo-morenowych, które w południowej części przechodzą w poziom wysoczyzny. Środkową i południową część gminy rozcina szeroka dolina erozyjna Białej i Czarnej Widawy. Gmina Perzów położona jest w dorzeczu Odry, zlewni Czarnej Widawy, która stanowi oś hydrograficzną obszaru. Teren gminy poprzecinany jest również gęstą siecią mniejszych cieków oraz rowów melioracyjnych i drenarskich, stale lub okresowo prowadzących wodę. W dolinach rzek występują podmokłości stałe (wyłącznie dolina Czarnej Widawy) i okresowe (doliny mniejszych cieków). Do wód stojących na terenie gminy zaliczyć należy jedynie niewielkie starorzecza oraz zbiorniki związane z wyrobiskami poeksploatacyjnymi.

Najstarsze ślady osadnictwa na terenie gminy pochodzą z epoki kamienia mezolitu (8000 lat p.n.e.). Od tego czasu obszar ten był nieprzerwanie zasiedlony, o czym świadczą znaleziska z następnych epok. Osadnictwo grupuje się głównie wzdłuż cieków wodnych, na terenach zajmowanych i dziś przez współczesne wsie oraz w pasie wydm.

Z następnego okresu pradziejów, neolitu, pochodzą nieliczne ślady osadnictwa, podobnie jak i z wczesnych okresów epoki brązu.

Wzrost osadnictwa związany jest dopiero z ludnością kultury łużyckiej. Osadnictwo ludności tej kultury na terenie gminy Perzów. Na omawianym terenie zarejestrowano dotychczas kilkanaście osad wiązanych z jej działalnością. Osadnictwo to widoczne jest w okolicach takich miejscowości jak Koza Wielka, Turkowy, Perzów, Słupia pod Bralinem,

Trębaczów.

Osadnictwo kolejnej kultury zwanej kulturą przeworską jest również zaznaczone na obszarze dzisiejszej gminu Perzów, zwłaszcza w okolicach miejscowości Koza Wielka, Miechów, Trębaczów.

Po zniknięciu kultury przeworskiej, około V w. n.e., przez kilka kolejnych stuleci na terenie ziem gminy Perzów widoczny jest regres osadnictwa.

Intensywne osadnictwo pojawiło się tutaj we wczesnym średniowieczu. Na szczególną uwagę zasługują zwłaszcza osady w okolicach miejscowości Domasłów.

6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom. Z każdym rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe.

W myśl art. 6 pkt 3 Ustawy z dnia 23 lipea 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 2021 r., poz. 710) wszystkie zabytki archeologiczne - bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych. Należy tutaj przypomnieć, że ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na każdego, kto zamierza realizować nowe zalesienia lub zmianę charakteru dotychczasowej działalności leśnej na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, obowiązek pokrycia kosztów badań archeologicznych oraz ich dokumentacji.

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są natomiast inwestycje budowlane i przemysłowe (zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego, budowa i rozbudowa dróg oraz budowa i rozbudowa sieci wodociągowych i kanalizacyjnych, a także legalna i nielegalna eksploatacja złóż.

W najbliższych latach planowane są między innymi następujące inwestycje, które wiążą się z pracami ziemnymi, a tym samym niosą za sobą zagrożenia dla zabytków archeologicznych:

- budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Trębaczów – okres realizacji lata 2020 – 2022,
- budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Słupia pod Bralinem – okres realizacji lata 2020 - 2022,
- modernizacja sieci wodociągowej w miejscowościach Perzów i Miechów – okres realizacji lata 2018 - 2021,

- rozbudowa sieci wodociągowej w miejscowościach Perzów i Słupia pod Bralinem – okres realizacji lata 2020 - 2024,
- budowa „osiedli" domów zabudowy jednorodzinnej w miejscowościach Słupia pod Bralinem i Perzów – okres realizacji lata 2020 - 2024,
- budowa i rozbudowa zakładów produkcyjnych – okres realizacji lata 2020 - 2024,
- przebudowa drogi gminnej Turkowy – Brzezie – Słupia pod Bralinem – okres realizacji lata 2021 - 2024,
- przebudowa drogi powiatowej 5716P na odcinku Słupia pod Bralinem - Perzów - Domasłów – okres realizacji lata 2022 - 2024,
- budowa przedszkola samorządowego w m. Trębaczów wraz z budową boiska, bieżni sportowej i parkingu oraz niezbędnej infrastruktury technicznej – okres realizacji lata 2020 – 2024,
- budowa „farm fotowoltaicznych" w miejscowościach: Słupia pod Bralinem, Domasłów, Perzów, Trębaczów, Zbyczyna i Turkowy,

Na terenie gminy znajdują się następujące udokumentowane złoża kopalin:

- złoże Koza Wielka - złoże surowców ilastych ceramiki budowlanej, zasoby geologiczne bilansowe - 45 tys. ton, według stanu na koniec 2010 r.,
- złoże Turkowy - złoże kruszywa naturalnego, zasoby geologiczne bilansowe 2 074 tys. ton, według stanu na koniec 2010 r.,
- złoże Zbyczyna - złoże kruszywa naturalnego - piasku, zasoby geologiczne bilansowe - 1 646 tys. ton, według stanu na koniec 2010 r.,
- złoże Zbyczyna dz. nr 7/4 - złoże kruszywa naturalnego - piasku, zasoby geologiczne bilansowe - 181 tys. ton, według stanu na koniec 2010 r.,

Na terenie gminy Perzów nie ma natomiast wyznaczonych terenów górniczych.

Gmina Perzów jest gminą o charakterze rolniczym (obszary rolnicze zajmują 90% powierzchni gminy). Dlatego istotnym zagrożeniem jest również działalność rolnicza, zwłaszcza intensywna orka.

Lasy zajmują około 9% powierzchni gminy. Wszelkie prace na terenach leśnych (np. wycinka, nowe zalesienie) mogą przyczynić się do zniszczeń dziedzictwa archeologicznego.

Do innego rodzaju zagrożeń należy działalność nielegalnych poszukiwaczy. Zagrażają oni przede wszystkim cmentarzyskom oraz stanowiskom o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z okresu II wojny światowej.

Również przebudowa układów urbanistycznych, ruralistycznych i założeń pałacowo-parkowych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną

dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

7. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

7.1. Uwarunkowania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy"

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Perzów zostało uchwalone przez Radę Gminy Uchwałą Nr XXVI11/136/2012 z dnia 28 grudnia 2012 r.

Studium jako akt planowania kształtującego politykę przestrzenną gminy wyodrębnia cele, uwarunkowania i kierunki zagospodarowania przestrzennego, które doprowadzą do wykorzystania wszystkiego, co cenne i niepowtarzalne dla rozwoju gminy. Należy tu wymienić walory przyrodnicze i krajobrazowe, wartości kulturowe, zasoby materialne i inicjatywy lokalne, jak również warunki wynikające z położenia gminy, jej powiązań administracyjnych i gospodarczych.

W *Studium* uwzględnia się ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Ponadto *Studium* określa zasady ochrony poprzez wprowadzenie stref ochrony konserwatorskiej obejmujących otoczenie obiektów zabytkowych, układy przestrzenne oraz tereny charakteryzujące się wysokimi wartościami kulturowymi i krajobrazowymi. Granice stref przedstawiono na planszy „Kierunki zagospodarowania, polityka funkcjonalno - przestrzenna".

W rozdz. II. „Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego", pkt 3 „Uwarunkowania wynikające ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej" przedstawiono krótką historię gminy oraz wykazy obiektów objętych ochroną konserwatorską: zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków, zabytki nieruchome wskazane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, stanowiska archeologiczne.

W rozdz. III. „Kierunki zagospodarowania przestrzennego", pkt 4 przedstawiono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego. W stosunku do obiektów wpisanych do rejestru zabytków ustalono obowiązek:

- trwałego zachowania historycznej formy architektonicznej i substancji budowlanej

z zachowaniem tradycyjnych form, faktur oraz rozwiązań materiałowych,

- utrzymania otoczenia obiektu zabytkowego zgodnie z historycznym zagospodarowaniem, w tym ochronę walorów ekspozycyjnych,
- opracowania rozwiązań inwestycyjnych na podstawie zaleceń konserwatorskich.

Wykorzystanie zabytku wpisanego do rejestru na cele użytkowe może odbywać się wyłącznie w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości, stosownie do historycznej funkcji. Wszelkie działania przy zabytku wpisanym do rejestru wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz postępowania zgodnego z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków.

W stosunku do obiektów i zespołów ujętych w gminnej ewidencji zabytków ustala się:

- obowiązek zachowania historycznej formy w zakresie bryły, kształtu, geometrii oraz zastosowanych rozwiązań materiałowych,
- ograniczenie działań w zakresie zmiany gabarytów, zmiany dyspozycji i artykulacji elewacji, które mogą mieć wpływ na stan zachowania lub zmianę wyglądu zabytku.

W stosunku do stanowisk archeologicznych ustalono:

- zakaz lokalizacji elektrowni wiatrowych na stanowiskach archeologicznych oraz w ich bezpośrednim sąsiedztwie,
- obowiązek uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz przeprowadzenia niezbędnych badań archeologicznych wszelkich prac związanych z naruszeniem stratygrafii uwarstwień ziemnych na stanowisku.

W przypadku występowania lub odkrycia stanowisk archeologicznych należy je oznaczyć, zabezpieczyć i powiadomić Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, Wójta Gminy Perzów.

W ramach strefy ochrony konserwatorskiej obiektów zabytkowych, obejmującej:

- zabytkowe układy zabudowy (zarówno całe miejscowości jak i mniejsze zespoły budowlane),
- historyczne układy ruralistyczne,
- zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków wraz z ich otoczeniem,
- zabytki nieruchome ujęte w gminnej ewidencji zabytków ustalono:
- wszelkie zmiany w otoczeniu i sąsiedztwie zabytków, a także na obszarach zabytkowych, których charakter może mieć wpływ na walory zabytków (np. ekspozycyjne) - przebudowa istniejących i budowa nowych obiektów, a także sposób zagospodarowania przestrzeni - nie mogą pogorszyć stanu zachowania zabytku ani naruszać ich wartości,
- nowa zabudowa powinna stanowić harmonijnie zakomponowaną całość z istniejącymi elementami zabudowy historycznej, uwzględniając układ, skalę, gabaryty, proporcje, sposób kompozycji i wyprawę elewacji zewnętrznych - w sytuacjach wątpliwych dla nowo projektowanych obiektów należy uzyskać wytyczne konserwatorskie do projektu budowlanego,
- zachowanie historycznego układu przestrzennego, tj. rozplanowania dróg, ulic,

placów,

- zachowanie historycznej linii zabudowy poszczególnych miejscowości oraz charakteru zabudowy wsi z wszystkimi elementami wystroju architektonicznego,
- zachowanie historycznych, komponowanych układów zieleni zlokalizowanych w ramach poszczególnych zespołów zabudowy.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych wyznaczono strefę ochrony stanowisk archeologicznych, dla której przedstawiono następujące wytyczne:

- dopuszcza się przekształcenia ograniczone uwarunkowaniami ochrony i obserwacji archeologicznej,
- obowiązek powiadomienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przed przystąpieniem do prac związanych z naruszeniem stratygrafii uwarstwień ziemnych,
- ze względu na możliwość odkrycia obiektów mogących stanowić zabytki archeologiczne należy przyjąć odpowiednią technologię prowadzenia prac ziemnych,
- w przypadku odkrycia obiektów mogących stanowić zabytki archeologiczne należy podjąć badania archeologiczne.

7.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Gmina Perzów nie posiada miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru całej gminy. Obowiązujące miejscowe plany dla fragmentów miejscowości obejmują obszary zlokalizowane poza strefami ochrony konserwatorskiej, nie występują na nich również rozpoznane relikty archeologiczne.

Inwestycje na terenie gminy Perzów wykonywane są na podstawie decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, które uzgadniane są z konserwatorem zabytków.

7.3. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i szczególnych zagrożeń

Gmina Perzów posiada opracowany w 2013 roku *Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i szczególnych zagrożeń* zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. Nr 212, poz. 2153). Plan ten jest sukcesywnie aktualizowany.

7.4. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

Na terenie gminy nie występują obszary objęte szczególną ochroną przyrodniczą jak parki krajobrazowe, rezerwaty, obszary chronionego krajobrazu. Nie zarejestrowano również pomników przyrody.

8. Charakterystyka i ocena stanu zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków

DOMASŁÓW

Dzwonnica.

Poewangelicka, zbudowana około poł. XIX w., drewniana na podmurówce z cegły. Konstrukcja słupowo-ryglowa z zastrzałami, pionowo odeskowana, wzmocniona żelaznymi listwami. Gzymsy i hełm kryte blachą cynkowaną. Na promienistej podstawie konstrukcji hełmu trzy żelazne ramy na dzwony. Posadowiona na planie kwadratu, trójkondygnacyjna, lekko zwężająca się ku górze. Trzecia kondygnacja ośmioboczna z latarnią i hełmem zakończonym gałką z krzyżem łacińskim na szczycie. Dzwonnica jest obiektem zdegradowanym, z korozją cegieł, mechanicznymi uszkodzeniami desek oraz nieszczelnym pokryciem dachowym. Dodatkowo górna partia wieży jest odchylona od pionu. Dzwonnica stanowi własność osoby fizycznej. W świetle posiadanych informacji planowane jest przeniesienie dzwonnicy w Domasłowie do parku etnograficznego w Russowie.

Stan określany jest jako zły.

KOZA WIELKA

Kościół filialny p.w. śś. Filipa i Jakuba Apostołów.

Pierwsze wzmianki o istnieniu kościoła parafialnego w tej miejscowości pochodzą z XIV w. W latach 1598 - 1638 dwukrotnie przejmowany przez protestantów, wtedy też stracił status parafialnego Obecny wzniesiony na przełomie XVII/XVIII wieku po pożarze poprzedniego. Drewniany, konstrukcji zrębowej, na podmurówce z kamienia i cegły. Kościół jednonawowy, z prostokątną nawą i węższym prezbiterium zamkniętym trójbocznie. W północne naroże wkomponowana zakrystia, do południowej ściany nawy przylega kruchta, od zachodu, dominująca wieża - dzwonnica o silnie nachylonych ścianach, nakryta ośmiopołaciowym dachem namiotowym pokrytym blachą. Nad nawą i prezbiterium dach dwuspadowy kryty gontem. Wewnątrz stropy.

W latach 1883-1884 kościół był gruntownie odnowiony. W 1947 r. został zelektryfikowany, a w 1963 r. poddano konserwacji wnętrze z polichromią. W 1996 r. zmieniono pokrycie dachu, naprawiono podmurówkę, wymieniono część zewnętrznej stolarki drzwiowej. Ponowny remont przeprowadzono w 2003 r. W 2010 r. zainstalowano system sygnalizacji włamania i napadu, w otoczeniu kościoła wykonano nowy chodnik i schody.

W latach 2017 – 2020 w ramach prac konserwatorsko - remontowych kościoła wykonano:

- rozbiórkę podłogi z desek prezbiterium,
- demontażu zewnętrznego oszalowania deskowego i żelaznych krat okiennych,
- naprawę odkrytych uszkodzonych bierwion i lisic,
- rozbiórkę zewnętrznej, betonowej opaski przycokołowej,
- rozbiórkę cokołu ceglano- kamiennego, drewnianych ścian korpusu kościoła i otynkowanych ścianek w nawie, przy ścianie północnej,
- cokoły z kamienia polnego na zaprawie cementowej,

- dwie poziome i jedną pionową izolację z papy termozgrzewalnej w cokole,
- nowe podwaliny dębowe wraz z okapnikami,
- pokrycie z dwóch warstw gonta modrzewiowego na łatach w hełmie wieży,
- pokrycie z blachy miedzianej na hełmie wieży sygnaturki,
- konserwację wszystkich elementów drewnianych impregnatem rozpuszczalnikowym oraz środkiem ognioochronnym,
- gruntowną konserwację drewnianych okien,
- konserwację żelaznych zewnętrznych krat okiennych,
- naprawę nadproża nad zewnętrznym otworem drzwiowym kruchty,
- wymianę tynków zewnętrznych na murach kruchty i zakrystii,
- wentylowaną drewnianą podłogę na drewnianych legarach i betonowych słupkach,
- dębowe, dwuskrzydłowe drzwi zewnętrzne kruchty, główne dwuskrzydłowych drzwi wewnętrzne nawy i jednoskrzydłowe zewnętrzne zakrystii z wykorzystaniem istniejących futryn,
- rozbiórkę betonowego chodnika i odtworzenie z kostki kamiennej.

Stan zachowania dobry.

SŁUPIA POD BRALINEM

Kościół p.w. św. Andrzeja Apostoła.

Pierwsza historyczna wzmianka o kościele w tej miejscowości pochodzi z 1285 roku, o kościele parafialnym odbudowanym staraniem plebana Pawła z Wałdowa wspominają dokumenty z 1492 r. Obecna świątynia pochodzi z 1651 r., w 1911 r. została rozbudowana poprzez przedłużenie prezbiterium oraz dodanie i przedłużenie ku zachodowi transeptu. Obiekt drewniany, orientowany, o konstrukcji zrębowej, na ceglanych fundamentach, oszalowany. Kościół jednonawowy, na planie prostokąta, z równym szerokością nawie, wydłużonym, zamkniętym trójbocznie prezbiterium. Od zachodu czworoboczna wieża zwężająca się ku górze, nad którą dach namiotowy Od północy przy prezbiterium zakrystia. Dachy siodłowe strome kryte gontem. W punkcie przecięcia transeptu z nawą ośmioboczna sygnaturka z cebulastym hełmem krytym blachą miedzianą.

W roku 1985 pokryto dachy nowym gontem, odnowiono wnętrze, założono krytą instalację elektryczną. Kościół remontowano również na przełomie XX i XXI w., w 2010 r. przeprowadzono remont drewnianego ogrodzenia kościoła. W ostatnich latach zamontowano również Przeciwpożarowy Wyłącznik Prądu (PWP) i zewnętrzy przycisk do alarmu przeciwpożarowego. W 2021 roku planuje się oczyszczenie powierzchni dachu, wykonanie impregnacji ogniochronnej oraz przed warunkami atmosferycznym i korozją biologiczną, renowację głównego ołtarza oraz wymianę drzwi drewnianych od zakrystii, a latach następnych przywrócenie pierwotnej formy podłogi w prezbiterium.

Stan zachowania dobry.

TRĘBACZÓW

Kościół p.w. Wniebowzięcia NMP.

Pierwsza wzmianka o świątyni pochodzi z 1376 r., od poł. XVI w. do 1596 r. i w latach 1633-37 była we władaniu protestantów. Obecny kościół został wzniesiony w 1777 r., murowany na fundamencie z cegły, otynkowany, orientowany, jednonawowy, z drewnianą wieżą od trzeciej kondygnacji o konstrukcji słupowo-ryglowej oszalowanej deskami pionowymi. Rzut na planie prostokąta z węższym, wydłużonym zamkniętym trójbocznie prezbiterium. Wieża od zachodu na osi i zakrystia od północy na planie prostokątów, kruchta od południa na planie kwadratu. Bryła zwarta, prezbiterium niższe, wyodrębnione. Dachy dwuspadowe, nad prezbiterium trójspadowy, nad zakrystią pulpitowy kryte dachówką karpiówką, na wieży półcebulasty z ośmioboczną sygnaturką o hełmie baniastym krytym blachą.

Gruntowny remont świątyni przeprowadzono w 1908 r. W 1996 r. przeprowadzono prace konserwatorskie polichromii sufitu i wyposażenia. W 2003 r. wymieniono pokrycie dachowe wieży i sygnaturki, zaimpregnowano drewniane elementy ścian wieży i pokrycia. W latach 2007 - 2008 dokonano remontu kapitalnego organów kościelnych. W latach 2010-2011 przeprowadzono remont elewacji, wymieniono pokrycie dachowe nawy i prezbiterium z naprawą konstrukcji, wymieniono stolarkę okienną i drzwiową, wykonano drenaż opaskowy i odwilgocenie, założono instalację odgromową. W 2016 roku dokonano wymiany pokrycia dachowego na budynku plebanii i na budynku gospodarczym. W latach 2020 –2021 wykonano termomodernizację budynku kościoła, plebani i domu parafialnego. W ramach prac wykonano m. in. : montaż instalacji grzewczo-wentylacyjnej w budynku kościoła za pomocą centrali wentylacyjnej nawiewno-wywiewnej, prace restauratorskie związane z likwidacją pustki powietrznej w ścianach poprzez zamurowanie na pełno, wymianę posadzki betonowej w Kościele na nową, montaż ocieplenia z wełny mineralnej na stropie kościoła nad nawa główna i prezbiterium, izolację z iniekcji krystalicznej ścian zewn. Kościoła, malowanie ścian wewnętrznych z uzupełnienie tynku. Ponadto odnowiono schody prowadzące na chór wraz wymianą podłogi na chórze, wymieniono ławki w Kościele oraz rozpoczęto prace renowacyjne organów kościelnych.

Stan zachowania ocenia się na bardzo dobry.

TURKOWY

Kościół parafialny p. w. Dziesięciu Tysięcy Męczenników wraz z cmentarzem przykościelnym i ogrodzeniem z bramą.

Pierwsza wzmianka o kościele w tej miejscowości pochodzi z 1373 roku. Obecny wzniesiony został w 1822 roku staraniem ówczesnego proboszcza ks. Augustyna Jana Schwiga. Wówczas powstała obecna nawa główna i wieża od strony zachodniej. W 1859 r. z inicjatywy ks. Emanuela Leidela dobudowano do południowej elewacji nawy kruchtę. W 1913 r. dobudowano do nawy prezbiterium z kaplicami i zakrystią. W tym samym roku uregulowano cmentarz przykościelny i otoczono murowanym ogrodzeniem z neoklasycystyczną bramą od strony południowej. Kościół orientowany, murowany, otynkowany, na rzucie prostokąta, jednonawowy z nieco węższym i niższym prezbiterium

zamkniętym na 3/5 z dwoma prostokątnymi, symetrycznymi aneksami od północy i południa. Od południowej strony na osi nawy głównej prostokątna kruchta, od zachodu pięciokondygnacyjna wieża na planie prostokąta z dostawionym aneksem przy jej północnym boku. Dachy nad poszczególnymi elementami architektonicznymi wielospadowe kryte dachówką karpiówką, kopulasty hełm wieńczący wieżę oraz dach nad korpusem głównym kryte blachą, na dachu korpusu cebulasty hełm ośmiobocznej sygnaturki obity blachą miedzianą. We wszystkich pomieszczeniach stropy z fasetą.

Prace remontowe dachu i rynien ściekowych przeprowadzono w 1972 r., a remont generalny obiektu w 1973 r, w 1976 r. remont stolarki okiennej, założono instalację elektryczną. W 1978 r. położono trylinkę wokół kościoła. Kolejne prace związane z wymianą pokrycia dachowego z impregnacją oraz montaż rynien rur spustowych oraz obróbek blacharskich wykonano w 2012 roku. W 2015 roku wykonano remont elewacji budynku kościoła, z wymianą parapetów okiennych. Od 2015 roku trwają prace związane z osuszeniem ścian kościoła.

Do kościoła od strony północnej, zachodniej i częściowo od południowej przylega cmentarz przykościelny z równo rozplanowanymi kwaterami, otoczony murowanym ogrodzeniem z neoklasycystyczną bramą w formie arkady zwieńczonej trójkątnym frontonem i figurami po bokach. W 2015 roku wykonano remont bramy. W 2020 roku częściowo odnowiono tynki i powłoki malarskie wewnątrz kościoła.

Obiekty utrzymane w dobrym stanie.

9. Stan zachowania zabytków ruchomych

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Perzów to wyposażenie obiektów sakralnych.

Wyposażenie kościoła p.w. śś. Filipa i Jakuba Ap. w Kozie Wielkiej zachowane w stanie dobrym lub dostatecznym. Docelowo konserwacji wymagać będą ołtarze i ambona, które zostały pokryte wtórnymi powłokami malarskimi. W 2019 roku obraz Matki Boskiej Różańcowej, w wyniku nakazu Wojewódzkiego Wielkopolskiego Konserwatora Zabytków, został poddany konserwacji obejmującej m.in. przywrócenie do pierwotnej formy malarskiej. Lustracja wyposażenia kościoła potwierdziła brak gotyckich rzeźb, które wg informacji przekazanych przez administratora zostały przeniesione do Muzeum Archidiecezjalnego w Poznaniu. Po ustaleniu czy obiekty faktycznie są przechowywane w muzeum należy złożyć wniosek o skreślenie zabytków z rejestru, zgodnie z art. 13, ust.4, pkt 2 ustawy o ochronie zabytków.

Stan zachowania zabytków ruchomych stanowiących wyposażenie kościoła p.w. św. Andrzeja Apostoła w Słupi pod Bralinem określić można jako zły. Interwencji konserwatorskiej wymagają dwa barokowe obrazy św. Jana Nepomucena wykazujące miejscowe odpryski warstwy malarskiej, jej silne spękanie, powierzchniowe przetarcie i zabrudzenie. Wg lustracji dokonanej w 1999 roku na miejscu pozostała jedynie część zabytków wpisanych do rejestru pod pozycją nr 225/B, poza drewnianym rokokowym krzyżem ołtarzowym i parą cynkowych barokowych lichtarzy. Z uwagi na niewyjaśniony los brakujących obiektów nie jest możliwe przygotowanie odpowiedniego wniosku o skreślenie

zabytków z rejestru. Około 2005 roku doszło do uszkodzenia i zdeformowania ołtarzu głównego, który pomimo nakazu Wojewódzkiego Wielkopolskiego Konserwatora Zabytków nie odzyskał pierwotnego kształtu.

Obiekty ruchome wchodzące w skład wyposażenia kościoła p.w. Wniebowzięcia NMP w Trębaczowie zachowane w dobrym stanie, po pracach renowacyjnych realizowanych w latach 1996-1997. Lustracja przeprowadzona w 2002 roku wykazała brak późnogotyckiej płaskorzeźby ze „Złożeniem do grobu" przekazanej do Muzeum Archidiecezjalnego w Poznaniu i zastąpionej gipsową, polichromowaną kopią. Po ustaleniu czy obiekt faktycznie wciągnięto do inwentarza muzealnego należy złożyć wniosek o skreślenie zabytków z rejestru, zgodnie z art. 13, ust.4, pkt 2 ustawy o ochronie zabytków. Ponadto odnotowano brak trzech zespołów ornatowych. Z uwagi na niewyjaśniony los brakujących obiektów nie jest możliwe przygotowanie odpowiedniego wniosku o skreślenie zabytków z rejestru.

W bardzo dobrym lub dobrym stanie znajduje się wyposażenie kościoła p.w. Dziesięciu Tysięcy Męczenników w Turkowych. Lustracja dokonana w 2000 roku wykazała obecność wszystkich obiektów wpisanych do rejestru pod nr 230/B. Z wyłączeniem ambony, z której zachowały się wyłącznie płaskorzeźby z wyobrażniami ewangelistów. Z uwagi na niewyjaśniony los brakującej ambony nie jest możliwe przygotowanie odpowiedniego wniosku o skreślenie zabytku z rejestru. Po pracach konserwatorskich przeprowadzonych latach 2000-2005 są obrazy ołtarzowe i feretronowe.

Wszelkie prace przy obiektach nieruchomych i ruchomych wpisanych do rejestru zabytków wymagają pozwolenia konserwatora zabytków po uprzednim uzgodnieniu ich zakresu w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Poznaniu Delegatura w Kaliszu.

10. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie

Gmina Perzów nie posiada opracowanego planu zagospodarowania przestrzennego dla całego obszaru gminy, będącego prawem miejscowym. Z punku widzenia ochrony konserwatorskiej jest to istotne zagrożenie dla zabytków nieruchomych. Bowiem ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy jest jedną z czterech form ochrony wymienionej w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Pozostałe, wpis do rejestrów zabytków, dotyczy wybranych grup obiektów, zaś uznanie za pomnik historii lub utworzenie parku kulturowego obecnie gminy nie dotyczy. Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r. wprowadziła w art. 7 pkt 4 dodatkową formę ochrony m. in. w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz w decyzji o warunkach zabudowy, jednakże nie wszystkie inwestycje realizowane są w oparciu o w/w decyzje, a remonty obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków nie zawsze wymagają pozwolenia na budowę, które wydawane jest w uzgodnieniu z konserwatorem zabytków. Brak szczegółowych zapisów w planach zagospodarowania przestrzennego może spowodować daleko idące przekształcenia przestrzenne, materiałowe i architektoniczne.

Do istotnych zagrożeń obiektów zabytkowych na terenie gminy należy zaliczyć tzw. zagrożenia techniczne. Pierwotny układ komunikacyjny, na który nałożone są wszelkie współczesne rozwiązania drogowe, kumuluje się niekorzystnie w odniesieniu do wszelkich

budowli, szczególnie zaś tych, które są obiektami zabytkowymi. Emisje gazów, zanieczyszczeń atmosferycznych, a w ostatnich latach spalanie odpadów komunalnych i poprodukcyjnych to następna z przyczyn degradujących elewacje pokryte tynkami tradycyjnymi.

W ostatnich latach dochodzi coraz częściej do anomalii pogodowych takich jak: nawałnice, wichury, gradobicia, deszcze ulewne, itp., które mogą powodować uszkodzenie obiektów zabytkowych. W przypadku stwierdzenia uszkodzenia obiektu zabytkowego należy go jak najszybciej zabezpieczyć, w celu zapobieżenia dalszej degradacji obiektu, a następnie dążyć do jego odrestaurowania lub odbudowy.

Wśród istotnych zagrożeń wymienić trzeba również indywidualne postawy oraz przypisane im wartości, które dla człowieka będącego ich nosicielem są wyznacznikiem działań skutkujących decyzjami nie zawsze pomyślnymi dla substancji zabytkowej. Przejawia się to w dowolnym przerabianiu, poprawianiu budynków z naruszeniem wszelkich zasad, którym poddana jest substancja zabytkowa. Likwidacja oryginalnych elementów dekoracji architektonicznej, zdobionej stolarki okiennej i drzwiowej, wprowadzanie współczesnych materiałów budowlanych typu blacha dachówkowa w miejsce ceramicznych pokryć dachowych, okien z PCV oraz ocieplanie płytami styropianowymi, prowadzi do degradacji pojedynczych obiektów, a także całych obszarów starej zabudowy.

Do obszarów zagrożonych zaliczyć należy również dawne zespoły folwarczne. Brak nowych funkcji dla obiektów architektonicznych związanych z dawną zabudową folwarczną i niewielka możliwość wykorzystania starych budynków do nowoczesnej produkcji powoduje opuszczenie, a w konsekwencji niszczenie obiektów.

Jako warunek korzystnego wpływu dziedzictwa na wzmocnienie tożsamości społeczności lokalnej wskazuje się upowszechnienie wiedzy na temat lokalnych zabytków i ich wartości. Dlatego *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*, jako zagrożenie dla dziedzictwa kulturowego wymienia również brak wiedzy, związany z niedostatecznie rozwiniętą edukacją na rzecz dziedzictwa, skutkujący „niedostatecznym zaangażowaniem społecznym w opiekę nad zabytkami".

Momentem wszak najistotniejszym są możliwości finansowania prac przy obiektach zabytkowych przez różne kategorie osób i instytucji nimi władającymi, gdzie często realne potrzeby znacznie przekraczają kwoty nań przeznaczane. Element finansowy w znaczący sposób hamuje realizację najciekawszych nawet projektów rewitalizacyjnych.

11. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

11.1. Gminna ewidencja zabytków

Przepisy art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na wójta gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Gmina Perzów w latach 2009 - 2013 założyła gminną ewidencję zabytków obejmującą miejscowości: Perzów, Słupia pod Bralinem, Turkowy, Domasłów, Trębaczów, Zbyczyna, Miechów, Koza Wielka. Tworzy ją zbiór kart adresowych zawierających podstawowe dane o obiekcie opracowanych zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych i wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (tj. Dz.U. z 2021 r., poz. 56).

Przy weryfikacji kart należy wziąć pod uwagę Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 maja 2019 r., zmieniającego rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych i wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U z 2019 r., poz. 1886).

Wójt włącza kartę adresową zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków lub znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków do gminnej ewidencji zabytków po zweryfikowaniu, że dane zawarte w karcie adresowej są wyczerpujące i zgodne z danymi zawartymi odpowiednio w decyzji o wpisie zabytku do rejestru lub w karcie ewidencyjnej zabytku. W przypadku zabytku nieruchomego nie wpisanego do rejestru zabytków lub nie znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków wójt włącza kartę adresową tego zabytku do gminnej ewidencji zabytków po osiągnięciu porozumienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków co do zasadności ujęcia tego zabytku w gminnej ewidencji zabytków oraz najpilniejszych postulatów konserwatorskich.

W przypadku stwierdzenia konieczności zastąpienia niezgodnych ze stanem faktycznym lub prawnym danych zawartych w karcie adresowej zabytku włączonej do gminnej ewidencji zabytków odpowiednimi danymi zgodnymi ze stanem faktycznym lub prawnym, ujawnienia nowych danych lub usunięcia błędnych danych wójt sporządza nową kartę adresową zabytku zawierającą dane zgodne ze stanem faktycznym i prawnym. Pierwotną kartę adresową zabytku pozostawia się w gminnej ewidencji zabytków, łącząc ją trwale z nową kartą adresową zabytku.

O zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku, o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty wójt zawiadamia niezwłocznie właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości, która przestała być zabytkiem. Zawiadomienia o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku będącego historycznym układem urbanistycznym lub ruralistycznym, historycznym zespołem budowlanym, terenem, na którym znajduje się znaczna ilość zabytków archeologicznych, lub nieruchomością o nieuregulowanym stanie prawnym do gminnej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty adresowej takiego zabytku, o zamiarze wyłączenia karty adresowej takiego zabytku z gminnej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty dokonuje się w drodze obwieszczenia umieszczonego na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej. Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków. Wójt o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków,

o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków. Do zawiadomienia o włączeniu karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków lub o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku dołącza się odpowiednio potwierdzoną kopię karty adresowej zabytku albo nowej karty adresowej zabytku.

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (tj. Dz.U. z 2021 r., poz. 56), do końca 2024 roku, tj. w okresie obowiązywania niniejszego programu, zostanie wykonana gminna ewidencja zabytków archeologicznych, obejmującą karty stanowisk lub zespołów stanowisk archeologicznych. Baza informacji o tych stanowiskach będzie systematycznie aktualizowana, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez WUOZ w Poznaniu, Delegatura w Kaliszu.

Uzupełnianie i weryfikowanie istniejącej ewidencji zabytków archeologicznych poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez WUOZ w Poznaniu, Delegatura w Kaliszu.

Sporządzenie elektronicznej systematycznie aktualizowanej bazy informacji o stanowiskach archeologicznych wytypowanych przez WUOZ w Poznaniu do wpisania do rejestru zabytków, w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych gminy.

11.2. Aktualizacja Planu ochrony Zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i szczególnych zagrożeń

Opracowany w 2013 roku, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. Nr 212, poz. 2153) *Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i szczególnych zagrożeń* winien być corocznie (lub jeżeli zajdzie taka potrzeba częściej) aktualizowany.

11.3. Inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury

Rozpoznanie terenowe i wykonanie inwentaryzacji w postaci kart ewidencyjnych obiektów tzw. małej architektury (kapliczki, krzyże przydrożne). Pomoc przy sporządzaniu wniosków przez właścicieli o wpisanie najcenniejszych obiektów do rejestru zabytków.

11.4. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

- włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjach prowadzonych przez gminę,
- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych, prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii,
- publikacja folderu prezentującego najważniejsze obiekty zabytkowe na terenie gminy oraz założenie strony internetowej związanej z tą problematyką,
- udostępnienie gminnej ewidencji zabytków nieruchomych, wykazu stanowisk archeologicznych oraz *„Programu opieki nad zabytkami Gminy Perzów*" na stronie internetowej Urzędu Gminy Perzów,
- uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych,
- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania dla celów turystycznych,
- udział w szkoleniach i konferencjach poświęconych ochronie dziedzictwa kulturowego,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi i instytucjami w zakresie popularyzacji ochrony dziedzictwa kulturowego,
- udział w cyklicznych imprezach – wystawach, targach, festynach historycznych – promujących region, w tym dziedzictwo kulturowe,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu włączenia lokalnych szlaków turystycznych w system ponadregionalny, propagowanie idei społecznej opieki nad zabytkami; współdziałanie i współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków.

11.5. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków,
- merytoryczna pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków,
- aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych,
- określenie zasad udzielania dotacji na prace remontowe i konserwatorskie przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków, nie będących własnością Gminy Perzów,
- rozważenie możliwości wprowadzenia ulg podatkowych dla właścicieli obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków, warunkowane podjęciem działań zmierzających do ich zabezpieczenia i konserwacji.

11.6. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać dla tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.

Szlaki turystyczne stanowią jedną z form promocji dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego potencjału. Istotą tworzenia wszelakich szlaków (pieszych, rowerowych, konnych, itp.) jest cel, któremu mają służyć, zaś ów determinowany być musi atrakcyjnością

obiektów i miejsc, przez które przebiega. Walory przyrodniczo - krajobrazowe Gminy Perzów, atrakcyjność ekologicznych dolin rzecznych z florą i fauną, zróżnicowany przekrój stylów architektonicznych utrwalonych w zanikających już drewnianych budowlach sakralnych, zespołach dworsko-folwarcznych otoczonych parkami, stanowią niewątpliwie atut turystyczny i poznawczy. Na terenie gminy przecinają się lokalne i ponadlokalne piesze oraz rowerowe szlaki turystyczne stanowiące formę związku między sąsiednimi gminami, dla których granice administracyjne nie stanowią przeszkody, lecz wręcz implikują nowatorskie rozwiązania w zakresie szeroko pojętego zaspokajania potrzeb społecznych. Szlaki te wiodą do najciekawszych pod względem przyrodniczym i historycznym miejsc, a znajdują się na nich także najcenniejsze obiekty zabytkowe wymienione w poprzednich rozdziałach. Atrakcyjne szlaki, które mogą być wykorzystane zarówno jako trasy piesze, rowerowe, konne i narciarskie zimową porą, to:

- Wielofunkcyjna Ścieżka Turystyczna "Smocza Kraina", czyli szlak turystyczny o charakterze rekreacyjno-krajoznawczym o długości 120 km, który w formie zamkniętej pętli obejmuje tereny trzech gmin z powiatów kępińskiego i ostrzeszowskiego: Perzowa, Bralina i Kobylej Góry z ich największymi atrakcjami, w tym kulturowymi. Poszczególne trasy oznaczono kolorami. Ścieżka powstała z inicjatywy Fundacji LGD „Smocza Kraina” w Perzowie.
- Rowerowa Pętla Południowej Wielkopolski o długości ok. 350 km przebiega przez tereny powiatu kępińskiego i ostrzeszowskiego, a jej oznaczone kolorami odcinki łączą się z wyznaczonymi przez oddziały PTTK szlakami pieszymi. Na terenie Gminy Perzów przebiega m.in. przez miejscowości: Zbyczyna, Trębaczów, Perzów, Koza Wielka. Wytyczenia i oznakowania szlaku podjęły się LGD „Wrota Wielkopolski” działającą na obszarze gmin Baranów, Bralin, Kępno, Łęka Opatowska, Perzów, Rychtal i Trzcinica oraz „Ostrzeszowska Lokalna Grupa Działania" z Ostrzeszowa.

W 2007 roku zbudowano lokalną ścieżkę pieszo-rowerową, która połączyła miejscowości Perzów i Turkowy, a także zwiększyła bezpieczeństwo dzieci dojeżdżających do szkół w Perzowie. W planach kolejne ścieżki łączące miejscowości przy drogach powiatowych.

Budowa zaplecza turystyczno-sportowego, ścieżek dydaktycznych, punktów obserwacji ornitologicznych, to tylko niektóre z możliwości wyeksponowania tych terenów, a także możliwość wkomponowania ich w regionalne i ponadregionalne szlaki turystyczne. Wzbogacą one już istniejącą ofertę poznawczą walorów przyrodniczo - krajobrazowo - historycznych gminy, gdyż perspektywy rozwojowe gminy wiążą się również z pełniejszym wykorzystaniem wspomnianych walorów dla celów wypoczynkowych i turystycznych, jak również wyeksponowaniem istniejących zasobów zabytkowych i tworzoną na obszarze gminy bazą noclegową.

Organizowane dotychczas rajdy rowerowe, Festiwale Produktu Lokalnego, to zaledwie początek organizacji przedsięwzięcia turystycznego o regionalnej skali, gdyż ponadlokalna forma daje przywilej sięgnięcia po środki unijne. Gmina zaś, sama mając mniejsze możliwości, w partnerstwie z innymi gminami podejmuje się takich zadań. Możliwość taką stwarzają: powołane w 2008 r. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Wrota Wielkopolski" z/s w Baranowie, które obejmuje swoim zasięgiem gminy powiatu

kępińskiego oraz Fundacja LGD „Smocza Kraina" działająca od 2006 r. na rzecz Gminy Perzów. W swoich formach działania uwzględniają wszechstronny rozwój gmin, w tym kultury i ochrony zabytków, popularyzację i rozwój produktów regionalnych oraz przedsiębiorczości. Także przy współpracy z działającymi na terenie gminy stowarzyszeniami na rzecz rozwoju poszczególnych miejscowości np. Towarzystwo Rozwoju Gminy Perzów, Towarzystwo Sympatyków Trębaczowa, Stowarzyszenie „Kozie Górki”,. Stowarzyszenie „Cool - Tur”, Stowarzyszenie „Brzozowa Osada” oraz Stowarzyszenie „Teraz Perzów”

Agroturystyka, dla której wręcz znakomite warunki posiadają niektóre gospodarstwa rolne, to oczywisty atut, również zachęta do korzystania z niewątpliwych uroków poszczególnych zakątków Gminy Perzów. Rozwój tej działalności pozarolniczej w gospodarstwach wiejskich może przyczynić się w znaczący sposób do zachowania pozostałości dawnych narzędzi gospodarczych, kuchennych, dawnych strojów, jako znacznika gospodarstwa agroturystycznego, formy wystroju, a zarazem propagowania historycznych tradycji regionu.

11.6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

- wspieranie inicjatyw związanych z obsługą ruchu turystycznego,
- promocja szkolnictwa zawodowego w zakresie konserwacji zabytków i zawodów zanikających, np. kamieniarstwo, snycerstwo, kowalstwo, ludwisarstwo, introligatorstwo (zamieszczanie informacji na stronie internetowej Gminy o szkoleniach organizowanych przez ochotnicze hufce pracy, udział młodzieży w warsztatach etnograficznych organizowanych m.in. przez skanseny i urzędy pracy w ramach projektu „Ginące zawody pomysłem na przyszłość”)
- współpraca z urzędami pracy w zakresie szkolenia osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną i tzw. „ginącymi zawodami”.

12. Określenie sposobu realizacji poszczególnych celów gminnego programu opieki nad zabytkami

Z obiektów wpisanych do rejestru zabytków na terenie gminy żaden nie jest własnością samorządu. W związku z tym Gmina nie ma możliwości bezpośredniego sprawowania opieki nad nimi. Natomiast działania pośrednie, wynikające z ustawy o ochronie zabytków oraz polityki prowadzonej przez Gminę sprowadzają się do:

- promowania najcenniejszych zabytków z terenu gminy,
- uwzględniania dziedzictwa kulturowego przy sporządzaniu dokumentów planistycznych,
- wspierania poczynań właścicieli obiektów zabytkowych przy działaniach związanych z ich właściwym użytkowaniem i utrzymaniem,
- kształtowania społecznej potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego (społeczni opiekunowie zabytków),
- edukacji społeczeństwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez:
    - prowadzenie i doskonalenie edukacji na rzecz ochrony zabytków na poziomie szkół podstawowych i gimnazjalnych, ze szczególnym uwzględnieniem

tradycji lokalnych,
- popularyzację wszelkiego rodzaju konkursów promujących wiedzę z zakresu szeroko pojętego dziedzictwa kulturowego,
- współpraca z właścicielami obiektów zabytkowych w obszarze pozyskania środków finansowych na właściwe utrzymanie zabytków,
- dotowanie z budżetu Gminy remontów obiektów zabytkowych.

13. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym również na mieszkańców gminy w celu wywołania w nich pożądanych zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów. Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Perzów wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, społeczne, koordynacji i kontroli.

1) **Instrumenty prawne:**
   - programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
   - dokumenty wydane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
   - uchwały Rady Gminy (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, zwolnienia i ulgi dla właścicieli obiektów zabytkowych).
2) **Instrumenty finansowe:**
   - środki własne zatwierdzone uchwałą Rady Gminy,
   - dotacje,
   - subwencje,
   - dofinansowania.
3) **Instrumenty społeczne:**
   - uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla programu poprzez sprawną komunikację,
   - edukacja i tworzenie świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności,
   - współpraca z organizacjami społecznymi.
4) **Koordynacja i kontrola**
   - gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania obiektów, prowadzonych pracach remontowych i konserwatorskich,
   - utworzenie w ramach organizacyjnych Urzędu Gminy w Perzowie zespołu koordynującego realizację poszczególnych zadań wynikających z ustaleń programu,
   - wewnętrzne okresowe sprawozdania z realizacji niniejszego programu.

14. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wójt gminy zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest Radzie Gminy. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez radę gminy.

Do wykonania powyższego zadania utworzyć zespół koordynujący, monitorujący niniejszy program poprzez:

a) analizę i ocenę przebiegu realizacji,
b) analizę i ocenę stopnia uzyskanych efektów.

Wykonanie sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji gminnego programu uwzględniającą:

a) wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania programu opieki nad zabytkami,

b) efektywność ich wykonania.

Dla założonych działań przyjęte zostaną m.in. następujące kryteria oceny realizacji programu:

- procentowy poziom wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansowa zrealizowanych prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków stanowiących własność Gminy,
- wartość finansowa przyznanych dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy obiektach zabytkowych nie będących własnością Gminy,
- wartość pozyskanych środków finansowych na ochronę zabytków ze źródeł zewnętrznych,
- liczba planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających ochronę dziedzictwa kulturowego,
- liczba szkoleń i konferencji propagujących wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba szkoleń dla nauczycieli w zakresie wiedzy z zakresu dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych,
- liczba publikacji, folderów i przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego,
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego,
- liczba utworzonych miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

15. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie, co wiąże się m.in. z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy **zabytkach wpisanych do rejestru zabytków** mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

1) Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2014, poz. 1446, art. 71-83). Szczegółowe uregulowania w tym zakresie zawiera Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. Nr 2021, poz. 710).

Program operacyjny „*Dziedzictwo Kulturowe”* realizowany jest w ramach corocznie ogłaszanych priorytetów.

Witryna internetowa: http://www.mkidn.gov.pl

2) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Dotacje udzielane na remonty i konserwację obiektów sakralnych w zakresie wykonywania podstawowych prac zabezpieczających obiekt (bez wystroju i wyposażenia).

Witryna internetowa: http://www.mswia.gov.pl

3) Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 74 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Witryna internetowa: http://www.poznan.wuoz.gov.pl

4) Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, Departament Kultury

W ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego – ochrona zabytków

i opieka nad zabytkami.

Witryna internetowa: http://www.bip.umww.pl

5) Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody.

Witryna internetowa: http://www.wfosgw.poznan.pl

6) Budżetu Powiatu Kępińskiego

Dotacje udzielane na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnych ewidencjach zabytków na terenie powiatu kępińskiego i posiadających istotne znaczenie historyczne, artystyczne i lub kulturowe.

Podstawą udzielania dotacji jest Uchwałą nr XXX/172/2021 Rady Powiatu Kępińskiego z dnia 30.03.2021 roku w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnych ewidencjach zabytków na terenie powiatu kępińskiego.

7) Budżetu Gminy Perzów (w przypadku zapisania w uchwale budżetowej na dany rok kalendarzowy środków finansowych na ten cel).

8) Fundusze strukturalne Unii Europejskiej

W trakcie obowiązywania Programu (lata 2021 – 2024) wsparcie kultury i ochrony zabytków w perspektywie finansowej 2021 – 2027 będzie możliwe w ramach Celu Polityki 5 – Europa obywateli dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju obszarów miejskich, wiejskich i przybrzeżnych w ramach inicjatyw lokalnych. Cel Polityki 5 będzie wdrażany poprzez realizację projektów wynikających ze strategii terytorialnych obejmujących swoim zakresem cele szczegółowe i rodzaje interwencji m.in. takie jak:

- ochrona rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury jako ważnych czynników rozwoju społeczno – gospodarczego regionu,
- rozwój obszarów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych.

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej

Uzasadnienie

do uchwały nr XXVII/185/2021

Rady Gminy Perzów

z dnia 28 czerwca 2021 r.

w sprawie „Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Perzów na lata 2021 – 2024”.

Stosownie do art. 87, ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U z 2021 r., poz. 710) wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami.

Nadrzędnym celem Gminnego program opieki nad zabytkami jest ukierunkowanie działań samorządu gminnego na poprawę stanu zachowania i utrzymania zasobów dziedzictwa kulturowego, a w szczególności:

1) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;

2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;

3) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

4) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

5) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;

6) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków pismem z dnia 24.06.2021 roku – nr WWKZ.5120.5292.5.2021 pozytywnie zaopiniował „Program Opieki nad Zabytkami Gminy Perzów na lata 2021 – 2024”.

Mając powyższe na uwadze podjecie uchwały w sprawie „Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Perzów na lata 2021 – 2024” uważa się za uzasadnione i konieczne.